

هیأت داوران نشریه این دوره

دکتر احمدی، امید (دانشگاه کردستان)
 دکتر احمدیان بهروز، حسام (دانشگاه صنعتی سهند)
 دکتر اشرفی زاده، سید نظام‌الدین (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر باکری، غلامرضا (دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل)
 دکتر بیگزاده، رضا (دانشگاه کردستان)
 دکتر توکلی اردکانی، میترا (دانشگاه یزد)
 دکتر توکلی، اکرم (دانشگاه صنعتی سهند)
 دکتر حسینی، سید رؤف (دانشگاه صنعتی اصفهان)
 دکتر خوبی، اسماء (دانشگاه سیستان و بلوچستان)

دکتر دلاوری امرئی، حسین (دانشگاه بجنورد)
 دکتر ذاکری، مژگان (دانشگاه سیستان و بلوچستان)
 دکتر رسایی، محمدرضا (دانشگاه تهران)
 دکتر رستم نیا، صادق (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر زینت‌لو عجب شیر، سحر (دانشگاه بناب)
 دکتر سالم، امین (دانشگاه صنعتی سهند)
 دکتر شعبانین، رضا (دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل)
 دکتر صفایی، علی (دانشگاه تهران)
 دکتر صلواتی نیاسر، مسعود (دانشگاه کاشان)
 دکتر طاهونی، نسیم (دانشگاه تهران)

دکتر عاملی، فروغ (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر عبدلی، سید مجید (دانشگاه صنعتی سهند)
 دکتر علمداری، امین (دانشگاه ارومیه)
 دکتر فرهادی، فتح اله (دانشگاه صنعتی شریف)
 دکتر کریمی، اسداله (دانشگاه مراغه)
 دکتر گل محمدی، مرتضی (دانشگاه صنعتی بیرجند)
 دکتر مباشرپور، ایمان (پژوهشگاه مواد و انرژی)
 دکتر محبی، علی (دانشگاه شهید باهنر کرمان)
 دکتر موحدی‌راد، سلمان (دانشگاه علم و صنعت ایران)
 دکتر میرعابدی، پریا (دانشگاه صنعتی خاتم الانبیاء یهپهان)

ضرورت یا عدم ضرورت بازبینی برنامه‌های آموزشی

وحید تقی‌خانی

دبیر انجمن مهندسی شیمی ایران

۴. آیا برنامه آموزشی جدید با برنامه‌های آموزشی دانشکده‌های هم‌تراز^۳ به‌ویژه در تأمین نیازهای فنی و توسعه نیروی انسانی صنایع یا بازار کار فعال مقایسه شده‌است؟
۵. آیا از نظر تخصصی، ظرفیت لازم در میان اعضای هیئت علمی و دانشجویان، و همچنین پشتوانه علمی کافی در دانشکده‌های با تراز پایین‌تر که اصولاً از برنامه آموزشی در دانشکده‌های با تراز بالاتر تبعیت می‌کنند، وجود دارد؟
۶. آیا برنامه جدید، در راستا و یا تأیید نظام اعتباربخشی حاکم بر برنامه آموزشی دانشکده پیشنهادی دارد؟
۷. آیا برنامه جدید را سازمان‌ها و دانشگاه‌های تراز اول دنیا تأیید می‌کنند؟

باتوجه به نظام حاکم در آموزش عالی کشور، اصولاً پرسش‌های بالا نمی‌تواند برای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی عالی در ایران مصداق داشته‌باشد. تحلیل هریک از این پرسش‌ها- باتوجه به شرایط موجود- می‌تواند زمینه‌ای را برای حرکت رو به جلو در نظام آموزش عالی کشور ایجاد کند.

۱. پاسخ به پرسش اول؛ آیا برنامه تازه منجر به بهبود کیفیت آموزش و یادگیری مستمر دانشجویان خواهد شد؟

بازبینی و به‌روزر کردن برنامه‌های آموزشی، امری ضروری، حرفه‌ای و علمی است که لازم است از طرف دانشکده‌های ارائه‌دهنده برنامه‌های آموزشی در یک بازه زمانی معین عملی شود. اما هر برنامه تازه‌ای که تدوین می‌شود، باید در طرح اولیه خود به پرسش‌های بنیادین مربوط به ضرورت، هدف و شیوه اجرا پاسخ دهد؛ پاسخ به این پرسش‌ها نیازمند مطالعات انجام‌شده و دسترسی به داده‌های گردآوری‌شده درون دانشکده‌ای و برون دانشکده‌ای است. در این یادداشت، نکات کلیدی بازبینی برنامه‌های آموزشی در دانشگاه‌های معتبر و ممتاز دنیا و نیز وضعیت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی عالی ایران در مواجهه با این پرسش‌ها بررسی می‌شود. به عبارت دیگر، پاسخ به پرسش‌های زیر، ضرورت بازبینی و تغییر در برنامه‌های آموزشی فعلی را مشخص می‌کند.

۱. آیا برنامه تازه منجر به بهبود کیفیت آموزش و یادگیری مستمر دانشجویان خواهد شد؟
۲. آیا برنامه جدید مورد تأیید کلیه ذی‌نفعان برنامه آموزشی یک دانشکده است؟
۳. آیا تغییر در برنامه ایجادشده از توجیه اقتصادی لازم در تأمین منابع مالی و یا ایجاد منابع مالی برای دانشکده و دانشگاه برخوردار است؟

3. Peer Institutions
 4. Accreditation Body

1. Continuous Learning Improvement
 2. Constituents

در شرایط حاضر، ارزیابی دقیقی از توان تخصصی اعضای هیأت علمی و پشتوانه علمی و مهارتی دانشجویان برای اجرای برنامه‌های جدید در دانشکده‌هایی با تراز پایین‌تر که عملاً از برنامه دانشکده‌های بزرگ به‌عنوان مدل آموزشی تبعیت می‌کنند، وجود ندارد. دانشکده‌های بزرگ مستقل از بازخوردها و تبعات آموزشی برنامه‌های جدید خود در جامعه آموزشی و حرفه‌ای، اقدام به بازبینی برنامه‌های آموزشی خود می‌کنند.

۶. پاسخ به پرسش ششم؛ آیا برنامه جدید، در راستا و یا تأیید نظام اعتبار بخشی حاکم بر برنامه آموزشی دانشکده پیشنهادی دارد؟ در حال حاضر این پرسش نیز بی‌پاسخ می‌ماند؛ زیرا برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌های ایران فاقد نظام اعتباربخشی کیفی، چه در سطح مؤسسه و چه در سطح برنامه،^۲ در چهارچوب ملی یا بین‌المللی هستند.

۷. پاسخ به پرسش هفتم؛ آیا برنامه جدید را سازمان‌ها و دانشگاه‌های تراز اول دنیا تأیید می‌کنند؟

متأسفانه پاسخ منفی است. اگرچه ساختار بسیاری از برنامه‌های آموزشی در ایران براساس الگوهای بین‌المللی طراحی شده‌اند، اما به‌دلیل نبود نظام اعتباربخشی معتبر، فاقد تأییدیه‌های لازم از سازمان‌های اعتباربخشی بین‌المللی هستند. این امر، مشکلات متعددی برای دانش‌آموختگان و اعضای هیأت علمی - که در مسیر همکاری‌های علمی، حرفه‌ای و بین‌المللی قرار می‌گیرند - ایجاد خواهد کرد.

۸. اما سرانجام چه باید کرد؟

پیش از هرگونه بازبینی در برنامه‌های آموزشی، لازم است بستر لازم برای استقرار یک نظام اعتباربخشی مؤثر فراهم شود. پس از استقرار این نظام و آموزش اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها در زمینه تبیین اهداف برنامه‌های آموزشی (PEOs) سنجش کیفی و ارزیابی اثربخشی برنامه‌های آموزشی (SOS) موجود براساس استانداردهای حاکم، می‌توان بازبینی و ارتقای برنامه‌ها را با رعایت اصول و معیارهایی که در تمامی نظام‌های اعتباربخشی معتبر بر آن‌ها تأکید شده‌است، آغاز کرد. لذا، اعتباربخشی برنامه‌های آموزشی تثبیت‌شده فعلی مقدم بر بازبینی آن‌ها است و دانشگاه‌ها و دانشکده‌های فعال باید انرژی خود را صرف این امر مهم کنند تا زمینه لازم برای بازبینی دروس فراهم شود.

پاسخ به این پرسش در نظام آموزش عالی ایران در عمل ناممکن است؛ زیرا شاخص و استانداردهای لازم برای سنجش کیفیت یادگیری در اختیار دانشکده‌ها نیست و هیچ گزارش مستمری که ارزیابی کیفی یادگیری را منعکس کند، وجود ندارد.

۲. پاسخ به پرسش دوم؛ آیا برنامه جدید تأیید کلیه ذی‌نفعان برنامه آموزشی یک دانشکده را دارد؟

در شرایط فعلی، امکان پاسخ به این پرسش وجود ندارد؛ زیرا در دانشگاه‌های ایران تنها اعضای هیأت علمی به‌عنوان ذی‌نفعان برنامه آموزشی تلقی می‌شوند و تأیید یک برنامه آموزشی از طرف اعضای هیأت علمی به‌معنای تأیید ذی‌نفعان است، درحالی‌که در نظام‌های آموزشی معتبر، دانشجویان، فارغ‌التحصیلان، صنایع همکار، هیأت‌های مشورتی صنعتی/سازمانی و حامیان مالی نیز از ذی‌نفعان اصلی هستند و مشارکت آنان برای اجرای موفق برنامه‌های جدید ضروری است. نکته قابل توجه آن است که حتی در دانشکده‌های فنی و مهندسی نیز که تأمین نیروی متخصص مورد نیاز صنعت از وظایف اصلی آن‌ها است، نظرخواهی از صنعت مربوطه در فرایند تغییر برنامه آموزشی جایگاهی ندارد.

۳. پاسخ به پرسش سوم؛ آیا تغییر در برنامه ایجادشده از توجیه اقتصادی لازم در تأمین منابع مالی برای دانشکده و دانشگاه برخوردار است؟ ارائه پاسخ به این پرسش نیز ممکن نیست، زیرا دانشکده‌ها الزام یا مسئولیتی برای تأمین منابع مالی برنامه‌های آموزشی خود ندارند و بودجه زیرساخت‌ها، تجهیزات آزمایشگاهی و حقوق مدرسان را دانشگاه یا دولت تأمین می‌کند. بنابراین، غالباً ارتباط برنامه جدید با توان اقتصادی دانشکده بررسی نمی‌شود.

۴. پاسخ به پرسش چهارم؛ آیا برنامه آموزشی جدید با برنامه‌های آموزشی دانشکده‌های هم‌تراز به‌ویژه در تأمین نیاز و توسعه نیروی انسانی صنایع یا بازار کار فعال مقایسه شده‌است؟

پاسخ به این پرسش نیز در عمل امکان ندارد؛ زیرا دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها در ایران مسئولیتی در قبال سرنوشت حرفه‌ای فارغ‌التحصیلان خود ندارند و پیگیری وضعیت شغلی دانش‌آموختگان بر عهده نهادهای دیگری است؛ از همین‌رو، مقایسه نظام‌مند برنامه‌های آموزشی با نیاز واقعی بازار کار انجام نمی‌شود.

۵. پاسخ به پرسش پنجم؛ آیا از نظر تخصصی، ظرفیت لازم در میان اعضای هیأت علمی و دانشجویان، و همچنین پشتوانه علمی کافی در دانشکده‌های با تراز پایین‌تر که اصولاً از برنامه آموزشی جدید در دانشکده‌های با تراز بالاتر تبعیت می‌کنند، وجود دارد؟